

Серпенінова Ю.С. Визначення основних понять у сфері захисту вкладів фізичних осіб / Ю.С. Серпенінова // Обліково-фінансове забезпечення управління економічними процесами в умовах міжнародної інтеграції України : зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк : Ноулідж, 2013. – Т.ХІV. – 394 с. – С. 301-306 (0,28 др. арк.)

УДК 336.8

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

*Серпенінова Ю.С., к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського
обліку і аудиту
ДВНЗ «Українська академія
банківської справи НБУ»*

У статті проаналізовано підходи науковців до трактування понять «захист депозитів», «страхування вкладів» та «гарантування вкладів». Досліджено етимологію зазначених понять та наведено авторський погляд щодо їх змісту та структури.

Ключові слова: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, захист депозитів, гарантування вкладів, страхування вкладів

В статье проанализированы подходы учёных к определению понятий «защита депозитов», «страхование вкладов» и «гарантирование вкладов». Исследована этимология данных понятий и предоставлен авторский взгляд на их содержание и структуру.

Ключевые слова: Фонд гарантирования вкладов физических лиц, защита депозитов, гарантирование вкладов, страхование вкладов.

The article analyzes the approaches of scientists to the definition of "deposit protection", "deposit insurance" and "deposits guarantee". Investigated the etymology of these concepts and provided the author's view of their content and structure.

Keywords: Deposit Guarantee Fund, the protection of deposits, deposits guarantee, deposit insurance.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Світовий досвід налічує багато підходів та механізмів захисту депозитів: залежно від форми власності, державного впливу, законодавчого регулювання, порядку нарахування зборів та виплати відшкодувань тощо. В більшості країн повернення вкладів гарантується державою, передбачає чітке нормативне регулювання та створення відповідної фінансової установи (фонду) метою якого є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів. При цьому дослідження практичних аспектів функціонування системи захисту вкладів повинно базуватись на ґрунтовних теоретичних підходах, що

в свою чергу передбачає здійснення аналізу етимології основних дефініцій у даному напрямку.

Зв'язок з науковими і практичними завданнями. З прийняттям Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 2 жовтня 2012 року відбулось реформування національної системи гарантування вкладів, що призвело до суттєвого розширення функціональних та інституційних засад діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У зв'язку з цим значно підвищився інтерес науковців до різноманітних аспектів функціонування системи гарантування вкладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти у галузі захисту вкладів населення знайшли своє відображення у працях багатьох науковців: Вовчак О.Д., Волосович С.В., Огієнко В.І., Васнев В., Смовженко Т. та ін.

Виділення невирішених питань. Не дивлячись на велику кількість публікацій у даному напрямку залишається багато проблемних питань, що потребують проведення комплексного дослідження. Зокрема, необхідно узгодити та систематизувати теоретичне підґрунтя, провести аналіз підходів науковців до трактування основних дефініцій у галузі захисту вкладів фізичних осіб.

Метою дослідження є аналіз існуючих підходів до трактування ключових понять у галузі захисту депозитів, а також формування авторського бачення щодо тотожності основних дефініцій.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні питань захисту вкладів виникає чимало суперечностей у трактуванні основних понять у даній сфері. Існують різні погляди науковців щодо тотожності понять захист, страхування і гарантування вкладів (депозитів).

Так, Вовчак О.Д. зазначає, що депозитні операції пов'язані з ризиком неповернення коштів, тому постає гостра проблема створити за допомогою страхування ефективну систему захисту вкладників від ризику неплатоспроможності їхніх банків [1]. Таким чином, поняття «захист депозитів» і «страхування депозитів» певною мірою ототожнюються. Огієнко В.І., Кожель Н.О. вважають, що захист депозитів включає страхування та гарантування депозитів. При цьому система захисту включає, крім страхування, банкрутство проблемного банку з наступною виплатою вкладів їх власникам; злиття або приєднання проблемного банку до більшого фінансово

стійкого банку; санацію проблемного банку шляхом надання стабілізаційних кредитів і/або поручительства за нього; переведення державою у проблемні банки рахунків державних підприємств або підприємств галузей економіки, які строго регулюються державою [2, с. 19].

Ми частково погоджуємось з думкою Огієнко В.І., Кожеля Н.О. стосовно поняття «захист депозитів». На нашу думку дане поняття ширше, ніж страхування (гарантування) депозитів і в тому числі включає інші складові, які схематично можна відобразити наступним чином (рис. 1.1).

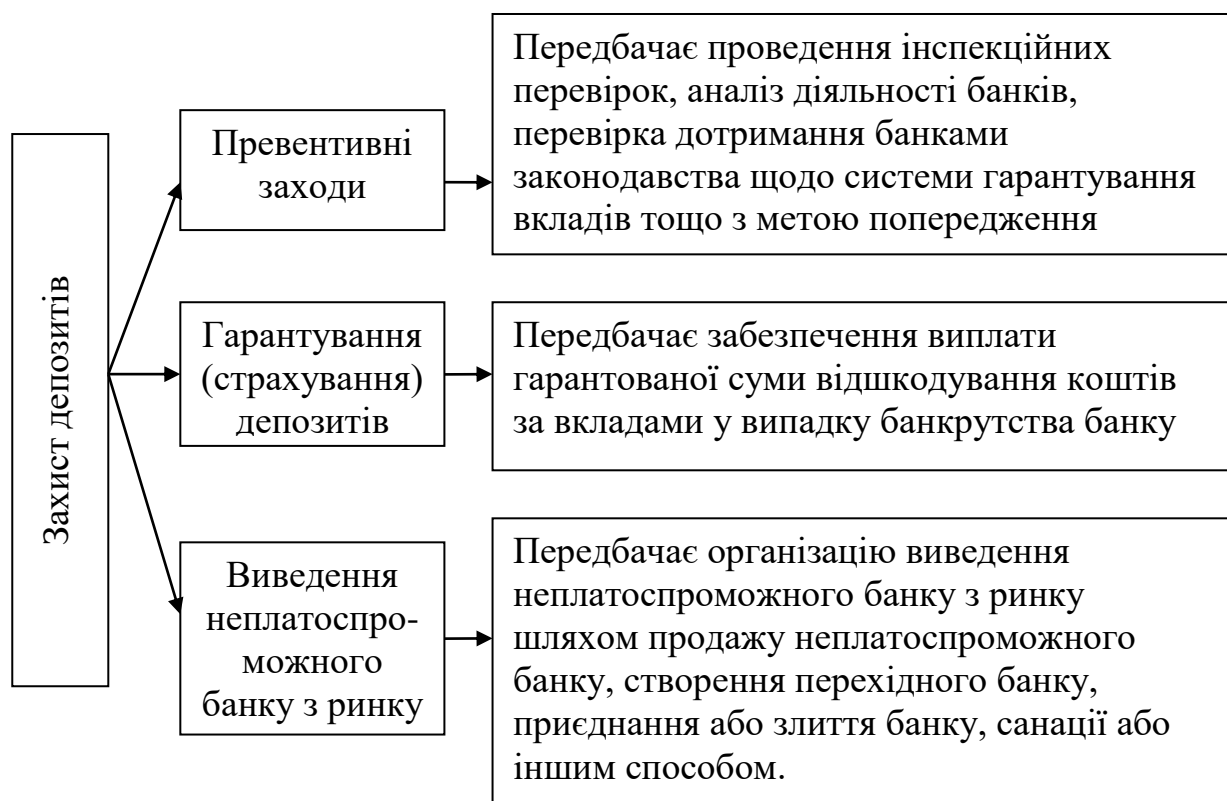

Рисунок 1 – Складові частини поняття «захист депозитів»

Деякі науковці вважають поняття «страхування депозитів» і «гарантування депозитів» синонімами [3, 4]. Так, Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. надають наступне визначення поняття «страхування (гарантування) вкладів» – це комплекс заходів держави та центрального банку, спрямований на підтримку стійкості банківської системи [4, с. 118]. Копилюк О.І., Музичка О.М. трактують поняття «страхування (гарантування) вкладів» як комплекс заходів центрального банку, спрямований на гарантію, обмежене чи повне покриття вкладів населення у разі настання ситуації їх недоступності [3, с. 80].

Інші науковці виокремлюють поняття «страхування депозитів» і «гарантування депозитів» [1, 5, 6, 7, 8], хоча по змістовному наповненню наданих визначень різниця між даними поняттями не зрозуміла.

Волосович С. визначає поняття «страхування депозитів» як систему економічних відносин, що передбачає відшкодування вкладникам суми депозитів та відсотків за ними в повному або частковому обсязі відповідно до договору страхування чи чинного законодавства у разі банкрутства фінансової установи [7, с. 92]. Азрілінян А.Н. зазначає, що страхування депозитів є узагальненим поняттям різноманітних по змісту видів страхування грошових коштів населення в банках та інших фінансово-кредитних інститутах [5]. Васнєв В. визначає страхування депозитів як страхування непідприємницького фінансового ризику на випадок невиконання боржником зобов'язань за договором [6]. Смовженко Т., Серветник І. визначають поняття «гарантування банківських вкладів» як комплекс заходів, що забезпечують захист вкладів на випадок банкрутства банку і передбачають зобов'язання щодо повернення вкладених коштів у випадку банкрутства банку, що їх бере на себе спеціально створена організація, за рахунок особливого страхового фонду [8, с. 60].

Для детальнішого розуміння сутності даних понять, їх розмежування та формалізації доцільно дослідити етимологію складових частин даних дефініцій.

Гарантія – це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого гарант приймає на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії [1, с. 112]. Відповідно до Цивільного кодексу України (ст. 560) за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником [9, с. 44]. Отже, у відносинах гарантування беруть участь три суб'єкти: бенефіціар, принципал і гарант. Стосовно гарантування банківських депозитів бенефіціаром виступають вкладники (власники грошових коштів); принципал – банк, що не може виконати свої зобов'язання перед вкладниками; гарант –

спеціалізована фінансова установа, що гарантує повернення коштів.

Також гарантія передбачає сплату гарантом повної суми боргу, яка у депозитних відносинах становить основну суму депозиту та відсотки за ним у повному обсязі відповідно до договору банківського депозиту. Але при цьому у більшості країн порядок відшкодування коштів за депозитами передбачає певні обмеження: встановлюється обмеження розміру відшкодування; певні види депозитів, що підлягають відшкодуванню; франшиза, що не підлягає відшкодуванню тощо. Крім того, відшкодування коштів за вкладками здійснюється лише у випадку банкрутства фінансової установи, тобто настання страхового випадку. Таким чином, відносини гарантування повернення коштів вкладникам мають ознаки страхових відносин.

Відповідно до чинного законодавства страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [10]. Страхування – це двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика який утримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а за потреби перестраховує частину своєї відповідальності [11, с. 680]. Отже, страхові відносини передбачають участь двох сторін – страховика і страхувальника, а у відносинах страхування вкладів три сторони: банк, вкладник і фонд, що гарантує повернення коштів за вкладками. Крім того, така спеціалізована установа не має на меті отримання прибутку від розміщення своїх ресурсів, що суперечить природі страхових відносин.

Підхід, що передбачає застосування понять страхування та гарантування депозитів, можна пояснити тим, що більшість держав мають обов'язкову систему страхування депозитів, яка перебуває у державній власності. Отже, гарантування депозитів має особливості, притаманні централізованим страховим фондам. Таким чином, можна говорити про існування фондів гарантування депозитів, що мають

страхову природу [7, с. 91].

Обґрунтування отриманих результатів. Зазначене дає змогу стверджувати, що відшкодування гарантованої суми вкладів поєднує ознаки гарантування і страхування. Тому ми погоджуємося з думкою авторів, які вважають поняття «гарантування депозитів» і «страхування депозитів» тотожними. Підтвердженням даної думки також є той факт, що в різних країнах спеціалізовані установи, що здійснюють відшкодування гарантованої суми коштів за депозитами мають різні назви. Одні у своїх назвах використовують поняття гарантування, інші – страхування, хоча мають однакову мету діяльності, а коло функцій, завдань і повноважень визначається індивідуально законодавством кожної країни.

Висновки та перспективи подальших розробок. Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що страхування (гарантування) депозитів входить до складу системи захисту депозитів. Аналіз підходів науковців до трактування основних понять у галузі захисту депозитів, а також етимології зазначених понять свідчить, що поняття «страхування вкладів» та «гарантування вкладів» можна вважати тотожними.

Список використаних джерел

1. Вовчак О.Д. Страхова справа : підручник / О.Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.
2. Огієнко В.І. Страхування депозитів : навч. посіб. / В.І. Огієнко, Н.О. Кожель. – Л. : ЛБІ НБУ, 2004. – 207 с.
3. Копелюк О. І., Музичка О.М.. Банківські операції. 2-ге вид. випр. і доповн. Навч.посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 536 с.
4. Операції комерційних банків : навчальний посібник. – Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
5. Большой бухгалтерский словарь. — М. : Институт новой экономики. Под редакцией А.Н. Азрилияна. 1999. – 574 с.
6. Васнев В. Правовая природа обязательного страхования вкладов физических лиц в банках Российской Федерации [Електронний ресурс] / В. Васнев // режим доступу : http://www.labex.ru/page/st_straxvklad.html
7. Волосович С.В. Співвідношення між страхуванням, гарантуванням та захистом депозитів / С. Волосович // Банківські

технології. – 2013. - № 1. – С. 89-96.

8. Смовженко Т. Розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб: застосування передових принципів та методів / Тамара Смовженко, Ірина Серветник // Банківська справа. – 2012. – № 5. – С. 59-75.

9. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. Ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2004. – Ч. 2. – 896 с.

10. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрану.

11. Фінансове право : навч. посіб. / М.О. Мацелик, Т.О. Мацелик, В.А. Пригоцький ; за ред.. В.К. Шкарупи. – К. : Знання, 2011. – 815 с.

Серпенінова Ю.С. Визначення основних понять у сфері захисту вкладів фізичних осіб / Ю.С. Серпенінова // Обліково-фінансове забезпечення управління економічними процесами в умовах міжнародної інтеграції України: зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк: Ноулідж, 2013. – Т.ХІV. – С. 301-306.